

Adatok a függőcinegék (*Remiz pendulinus*) fészkelőhely-választásához a Fertőn

Nest-site selection of Penduline Tit (*Remiz pendulinus*) at Lake Fertő

MOGYORÓSI SÁNDOR

1. Bevezetés

A Fertő–Hanság Nemzeti Park védett területein vizsgáltam a függőcinegék (*Remiz pendulinus*) fészkelőhely-választását. Törekedtem arra, hogy a fészkeket a költési időben megtaláljam, ha lehet a fészkeképítés kezdetekor. Ennek ellenére a fészkek jelentős részét csak a költés után sikerült felfedezni, mikor a fák a lombjukat kezdték hullatni. Az adatgyűjtést az 1985–2003 között eltelt 18 évben folytattam, és az ezen idő alatt fellelt fészkek adatait dolgoztam fel. A területen egy már régóta ismert, de ritkán megfigyelhető jelenségnek is tanúja lehettem, jelesül a függőcinege nádasban való fészkelésének, a fészkek nádra való építésének.

2. Vizsgálati terület és módszer

Az általam vizsgált terület a Fertő és annak hazai nádas területe, valamint a tó partvonalától a Fertő mentén vezető közlekedési útig eső rész Fertőrákos és Hegykő között. Ez a terület a tó hazai oldalán mintegy 0,5-2 km-es sávot jelent, amely mintegy 1200 ha-on csatornákkal, vizesárokokkal, fasorokkal, gyepekkel, szántókkal és vizes élőhelyekkel szabdalva. Különböző fás társulások találhatók az érintett területen. Puhafás ártéri ligeterdő foltok: jellemzően a Fertőboz alatti természetes rekettyések, illetve telepített égeresek, valamint Fertőrákoson a strand körüli és a Püspök-szigeten lévő, kotrási zaggal feltöltött területek. Lombosfa ültetvények: kocsányos tölgyből a Soproni kapunál, telepített diós Hidegségen. Telepített akácok: jellemzően Fertőhomok térségében. Fasorok és facsoportok: ültetett, gyakran szerkezet nélküli fás növénygyűttesek szántók, gyepek szegélyében, árokpartokon és réteken, főként nemesnyár fajtaiból. Szélvédő erdősávok: általában több sorból álló, szabályos szerkezetű állományok. Jellemző fafaják a nemesnyárak és az ezüsthfa. E fasorokból kivadulók spontán létrejövő ezüsthfa állományok alakultak ki. Spontán beerdősülő területek: főleg a korábbi rossz minőségű szántók felhagyása következményeként jönnek létre, gyakran özönfajokból, amerikai kőrises állományok, főleg Balf környékén. A fészkek magasságát $\pm 0,2$ m pontossággal igyekeztem meghatározni, míg a faegyedek magasságát, melyeken a fészkek épültek $\pm 0,5$ m pontossággal. A nádasban fészkelőknél cm pontossággal mértem a fészkek magasságát, míg a bejárónyílások kitettségének meghatározása iránytű segítségével történt.

3. Eredmények

A vizsgálat időszakában összesen 70 fészket sikerült megtalálni, különféle fa- és cserjefajokon. Ezek faj szerinti megoszlását az 1. táblázat mutatja be. Az egyes fafajok egyedeinek átlagos magasságát a 2. táblázat, a megtalált fészkek talajfelszín feletti magasságát az 1. ábra szemlélteti.

Fafaj	Esetszám	Fafaj	Esetszám
Füzek (<i>Salix alba</i> és <i>Salix fragilis</i>)	24	Ezüsthfa (<i>Elaeagnus angustifolia</i>)	7
Rezgő nyár (<i>Populus tremula</i>)	18	Szilva (<i>Prunus domestica</i>)	2
Fehér nyár (<i>Populus alba</i>)	10	Fehér akác (<i>Robinia pseudoacacia</i>)	1
Kanadai nyár (<i>Populus x euramericana</i>)	7	Fekete bodza (<i>Sambucus nigra</i>)	1

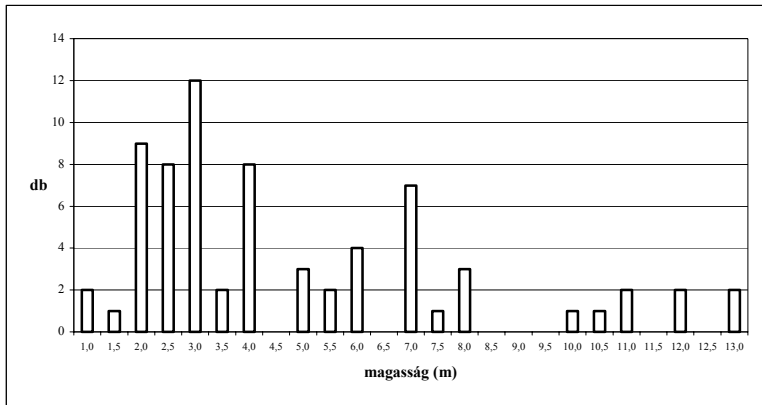
1. táblázat – Függőcinege fészkek különböző fa- és cserjefajokon
Tab. 1. – Penduline Tit nests on tree and bush species with number of occasions

Fafaj	Lemért (db)	Magasság min.-max. (m)	Átlagos magasság (m)
Füzek (<i>Salix alba</i> és <i>Salix fragilis</i>)	10	5-17	9,0
Rezgő nyár (<i>Populus tremula</i>)	10	8-13	9,5
Fehér nyár (<i>Populus alba</i>)	6	4-14	10,0
Keskenylevelű ezüsthfa (<i>Elaeagnus angustifolia</i>)	5	5-7	6,0
Kanadai nyár (<i>Populus x euramericana</i>)	4	6-16	10,0

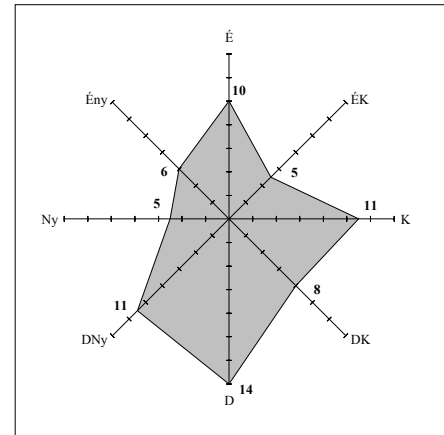
2. táblázat – Fészkes faegyedek magassági jellemzői
Tab. 2. – Min-max and average heights of the tree species with nests

Az 1. ábra adatsorából megállapítható, hogy a fészkek több mint fele a 2 és 4 m közötti magasságban épült, valamint a leggyakoribb a 3 m-es magasságban épült fészkek volt, az esetek közel 20%-ában. Egy kivétellel minden fán egyetlen fészket találtam, egy esetben egy rezgő nyáron egymástól 1,5 m-re találtam két fészket, 8 és 7 m magasán, de nem sikerült kideríteni, hogy ugyanazon madár, vagy madarak építették-e mindkét fészket, avagy sem.

Vizsgáltam a fészkekbejáratok égtáj szerinti elhelyezkedését is (2. ábra). Figyelembe véve, hogy a területen az uralkodó szélirány az észak-északnyugati – bár az utóbbi években egyre nagyobb százalékban a déli is – a vártak megfelelően a legtöbb bejárónyílás déli kitettségű volt (20%).

1. ábra – A vizsgált fészkek száma az elhelyezkedési magasság függvényében
Fig. 1. – Number of nests in function of the heights on the tree

2. ábra – A fészkek tájolása
Fig. 2. – Facing the opening hole

3.1. Nádasbeli fészkelések

A szakirodalomból már régóta ismert volt, hogy a Fertőn a függőcinege nádszálakra is építi a fészket. Ezt első alkalommal Breuer György bizonyította 1934-ben (Breuer, 1934) a tó hazai oldalán. Általában a második költésre érkeznek hozzánk észak felől azok a madarak, amelyek a június közepétől július elejéig terjedő időszakban kezdenek a fészkeképítéshez (Glutz & Bauer, 1993). Az első megtalált fészkek után, kisebb-nagyobb rendszerességgel mindkét Fertő részről, hol írásban (Smuk, 1972; Kárpáti, 1983), hol csak szóban említésre kerülnek nádban talált fészkek, de sokszor akár egy évtizedig sincs hír újabbakról. Magam 1985-től rendszertelenül, 1991 óta heti rendszerességgel járom a Fertő belső nádasait és csatornáit, ezen időszak alatt két alkalommal találtam a homogén belső nádasban fészket. Az egyik több kilométerre a szárazföldtől, egy csatorna partján spontán nőtt fűzön épült. Igazi, nádszálra épült fészket csak egyetlen évben találtam. 2000-ben június 24-én az 1250 m hosszú Püspök-csatornában találtam két épülőfélben lévő fészket, majd pár napra rá ugyanott egy újabbat. Ezt követően amennyire az időm engedte az akkor még járható, mintegy 45 km-nyi csatornából 39 km-nyit bejártam fészekkeresés céljából. Fáradozásom eredményesnek bizonyult, mivel további nyolc épülő, vagy éppen elkezdett fészkekkezdeményt találtam. Később két fészkekről kaptam további hírt (Németh Á. és Fersch A. szóbeli közlése). Összesen tehát 13 fészkekről és fészkekkezdeményről sikerült információt szerezni. Az előzőekben vázoltak alapján ez szinte „tömeges” fészkelésnek számít. Ezek a fészkek kivétel nélkül friss, azévi nádszálakra épültek, általában a csatorna fölé belógva. Később ez többnyire a fészkek és a fészkealj pusztulását okozta, mivel számos csatornán rendszeres vízi közlekedés zajlott, részben a halászati, részben a határőrizeti tevékenységnek köszönhetően. A fészkek nagyrészt 0,4-1,7 m magasan épültek rendszerint egy szál nádra, de akadt kettőre épült, sőt olyan is amelyik három szálra lett szinte „rávarrva”. Minél előrehaladottabb volt a költés, a fészkek annál mélyebbre lógott le a vízfelszín irányába, volt olyan is amelyik az elkezdődött tojásrakáskor majdnem beleért a vízbe. Ezt felkötöttem. A fészkek zöme a nádszálak csúcsi részére épült, illetve maximum 40 cm-re attól, néhány pedig a megtört nádszál alkotta háromszögbe épült. A fészkek közül csak öt jutott el a tojájas állapotig, és csak három a fiókák kirepüléséig. Négy csak fészkekkezdemény maradt, legalább három pedig a nyomok alapján állati predációnak esett áldozatul. A fennmaradó három fészkek valószínűleg antropogén behatás következtében semmisült meg, mivel ezek a tartó nádszállal együtt tűntek el. A nádszálakra történő fészkeképítések hirtelen megjelenésére, majd eltűnésére sajnos nem sikerült magyarázatot találni. Az azóta eltelt években nem találtam újabb fészket a nádasban.

4. Summary

The nesting site preference of the Penduline Tit (*Remiz pendulinus*) was investigated at the lake Fertő between 1985 and 2003. 70% of the nests were found on trees of the size 6-13 m between the height 2 and 4 m on them. The opening hole faces mainly to the South. It was known from the literature that the species builds nests sometimes on the stems of reed. Along the study period there was only one year (2000), when such a behaviour was detected in 13 occasions. Most of these nests were unsuccessful because the reed stems were broken down by the heavy nests.

5. Irodalom

Breuer Gy. (1934): A MOSz Hg. Esterházy Pál fertői madárvártájának 1934. évi megfigyeléseiből. Kócsag, 7: 52–56.

Glutz von Blotzheim, U. & Bauer, K. (1993): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 9. AULA, Wiesbaden.

Kárpáti L. (1983): A Fertő táj madárvilágának ökológiai vizsgálata. Erdészeti és Faipari Tudományos Közlemények, 1982. 1: 111–203.

Smuk A. (1972): A Fertő titkaiból. Búvár, 27(2): 96–100.